

**Висновок.** Педагогічні ідеї Руссо відіграли важливу роль у розвитку поглядів на мету, завдання і методи виховання наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Основою педагогічної системи Руссо є принципи: гуманізму (конкретизується у вигляді глибокої любові до дитини, безмежної поваги до її природи); природовідповідності (у вихованні треба слідувати за природою дитини, враховувати її вікові особливості); свободи (свобода фізична, свобода духу, свобода в діях і вчинках); індивідуального підходу до дітей (дитина має все від природи і треба лише розвинути цінні якості в ній, допомагаючи в цьому природі, тобто треба знати дитину).

**ЛІТЕРАТУРА:**

1. Герасимчук А. А., Тимошенко З. І. Курс лекцій з філософії: Навч. посіб- Київ: Вид-во Європ. ун-ту, 2007. С. 115.
2. Петрушенко В. Л. Філософія: навчальний посібник. Львів: «Новий світ- 2000», 2007. С. 109 – 110.
3. Пискунов А. И. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики: Учеб. пособие для студентов пед. ин- тов/ Сост. и авт. введных статей А. И. Пискунов.- 2- е изд, перераб. – М.: Просвещение, 1981. С. 210 – 212.
4. Руссо Ж.- Ж. “Еміль, або про виховання. “ Київ: Либідь, 2014. С. 540 –543.
5. Скрипленко О.В., Л. В. Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. Загальна психологія: підручник. Київ: Либідь, 2005. С. 290 – 291.

*Жук А.*

*Науковий керівник – доц. Поперечна Г.А.*

**ФІЛОСОФІЯ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ ГАБРІЕЛЯ МАРСЕЛЯ**

*«І так і ні: це єдина відповідь, коли справа стосується нас самих;  
ми віримо і ми не віримо, ми любимо і не любимо, ми є і нас нема; –  
це відбувається через те, що ми на шляху до цілі,  
яку всю цілком ми бачимо і не бачимо»*

*Габріель Марсель*

Інтерес до філософії екзистенціалізму не згасає і в епоху постмодерну. Проте, якщо філософія Ж.-П. Сартра, А. Камю добре відома вітчизняному читачеві, то ідеї Г. Марселя залишаються практично незанимаєми. Габріель-Оноре Марсель (1889 – 1973) – французький філософ, драматург і музикант, досі відомий дуже вузькому колу читачів, гопри те – це одна з найбільших фігур французької культури ХХ століття.

Метою статті є характеристика особливостей екзистенціалізму Габріеля Марселя.

Відмітною рисою екзистенціалізму Марселя є глибока релігійність. Будучи засновником католицького екзистенціалізму, він займався одночасно і літературною творчістю і як драматург, він відомий не менше, ніж як філософ. Довге і творче життя Марселя тяжіло до містико-релігійного розуміння філософських проблем, а індивідуальні пошуки на цьому шляху привели його до ортодоксального католицизму. В 1929 році, у сорокарічному віці мислитель прийняв католицизм. Динаміку цього духовного зростання розкривають його щоденникові записи 1928 – 1929 років.

Як людина, що практично все життя була зосереджена на внутрішньому духовному досвіді, Марсель у своєму власному житті зіткнувся з тим, що прийнято називати одкровенням. Цим і визначається не лише специфіка його концепції, але й форма більшості його філософських робіт. Мислитель унікав публічності, був далеким від політики і, на відміну від деяких своїх видатних сучасників, не належав до тих, хто хвилював уяву суспільства. Широке визнання прийшло до нього лише наприкінці 1940-х років.

Габріель народився у сім'ї дипломата. Навчався у лицей Карно та на філософському факультеті у Сорбоні (1906 – 1910 рр). Протягом 1908 – 1910 років слухав лекції Анрі Бергсона в коледжі де Франс, які справили неабияке враження у світлій голові юнака. З 1911 року Габрі,

як його називала мама, викладав філософію в різноманітних ліцеях Франції, а з 1923 року співпрацював у Парижі з різноманітними журналами та іншими виданнями в якості театрального і літературного критика. Крім того, читав також лекції в університетах Канади, США, Латинської Америки, Європи, в Гарварді упродовж 1961 – 1962 років.

На світогляд Марселя важливий вплив мали переживання раннього дитинства: мама померла, коли йому було лише 4 роки (однак згідно зізнанню самого Марселя, «таємним чином вона все-таки завжди була зі мною поряд»). Не менше значення справив досвід роботи у Червоному Хресті в роки Першої світової війни, коли він займався пошуком доказів про тих військовослужбовців, котрі пропали безвісти («Це був роздираючий душу поклик, на який я повинен був дати відповідь»). Ці події значною мірою визначили характер його драматургічної і філософської творчості, з ними пов'язана тема безсмертя і присутність померлої коханої людини, звернення до неповторної долі конкретної людини, а також відмова від «духу абстрактності», представленого ідеалізмом і позитивізмом.

Перший твір, який приніс Марселю європейську популярність і став першим досвідом екзистенціальної філософії у Франції, має назву «Метафізичний щоденник». Над ним філософ працював з 1914 по 1923 роки. Його центральною проблематикою стали відчуття і почуття як спосіб буття людини в світі, взаємини Я і Ти, що реалізуються як заклик і відповідь, феноменологія релігійного досвіду, звернення до явищ, описуваних парапсихологією тощо. У ньому ще достатньо відчутний вплив інтуїтивізму А. Бергсона, діалогічного персоналізму американо-французького філософа У. Е. Хокінга і релігійно-філософських концепцій англосаксонського неогегельянства (Дж. Ройс, Ф. Г. Бредлі) [1 (214с.)].

Хоча в 1929 році Марсель під впливом Ф. Моріака і прийняв католицизм, проте традиція томізму і неотомізму не стала для нього вирішальною чи близькою. Починаючи з 1933 року в центральне місце в його творчості посідала проблема «несправжнього буття» як «онтологія потреб» особистості. Вона протистояла перетворенню людини в безособову функцію соціального механізму. Справжнє буття, за Марселем, виражається через емоції, любов – чуттєвий порив до іншої людини або Бога. Значення, яке мислитель надавав людській любові, добре ілюструє його відомий вислів: «Сказати людині: «Я тебе кохаю» – те ж саме, що сказати їй: «Ти житимеш вічно – ти ніколи не помреш» [2 (111с.)]. Любов, у його розумінні, – це таїнство, яке поглинає індивіда цілком, і в якому немає протиставлення «я – і не я», таїнство, котре єднає людину та предмет її емоцій. На переконання філософа, любов здатна допомогти людям подолати власну роз'єднаність («Є тільки одне страждання – бути самотнім»), долучитися до абсолютного «Ти» або до Бога. Тим самим долається розтрощеність світу, протиставлення буття і володіння, справжності і несправжності [3].

Філософуючи в світлі християнського досвіду, мислитель не перетинає межу, що відокремлює філософію від теології. Святість великих подвижників віри він розглядав як вступ до онтології. Відкидаючи традиційне уявлення про статус філософської думки, Марсель вважав, що її позафілософські витоки повинні стати предметом усвідомленої рефлексії філософа. На відміну від інших екзистенціалістів, в своєму розумінні трагічного характеру людського існування Марсель спирався на досвід позитивних духовних станів людини (віра, надія, любов, братерське єднання людей, вірність і радість бути). «Християнський екзистенціалізм» є вдалим визначенням його філософії, та сам мислитель вважав за краще називати її «неосократизмом», підкреслюючи її незавершений, діалогічний і відкритий характер.

В повоєнні роки склалися основні поняття зрілої філософської думки Марселя – вірність, присутність, відкритість, прихильність до іншого і, нарешті, онтологічна таємниця надрефлексивного та надоб'єктивного буття. У філософії Марселя це символізувало метафору світла. Творчості Марселя властиві загальні риси екзистенціалізму, зокрема, підхід до людини як самотньої, розгубленої, відчуженої істоти, яка завжди залишається наодинці зі своїми проблемами. Особливістю такого підходу є те, що вивчається не людина взагалі (людський рід), а конкретна одинична жива людина. Трагічність її існування полягає в тому, що вона завжди чимось поглиналась (родом, державою, церквою), а в ХХ столітті вона поглинається технічною цивілізацією, яка веде за собою знеособлення зв'язків, світові форми і катастрофи.

Розвиваючи ці ідеї, Марсель зосереджується на опозиції існування й інтелектуальності, об'єктивності. У своїй пізнавальній проекції існування виступає як «чисте безпосереднє», і як

«участь», яке долає дихотомію об'єкта і суб'єкта. При цьому особливу увагу Марсель приділяв феномену тілесного втілення, пов'язаного з аналізом «відчуття»: тіло виступає у Марселя як парадоксальна єдність «тіла-об'єкта» і «тіла-суб'єкта». Філософ намагався спровокувати людину до роздумів про її власне буття, ставлячи питання про те, що означає наше буття в епоху загальної роз'єднаності, коли люди розчиняються у безликій системі та втрачають свою споконвічну мудрість?

Загалом твори Марселя є поєднанням фрагментарних роздумів, які описують переживання – як власні, так й інших людей, розкривають терзання людської думки на шляху пізнання сутності буття та Бога. «Мені належало рішуче відмовитися від ідеї створення системи: бо стало ясно, що мій спосіб мислення є несумісним із систематичною формою» [4], – писав філософ. Це пояснюється тим, що матеріал, з яким він працює – даності внутрішнього екзистенційного досвіду, унікального для кожної особистості. Його специфіка виключає можливість викладу в вигляді уніфікованої системи. Щоденникова ж форма якраз є оптимальною: щоденник – інструмент і результат рефлексії, граничне і щире звернення людини до самої себе. В ідеї щоденника закладений принцип сповіді, характерний для християнства. Такий підхід дозволяє почути «самотній голос людини», в чому Марсель і бачить завдання філософії існування.

Згідно Марселя, драматизм людської екзистенції криється, передусім, у свободі вибору – виборі між вірою та її запереченням, між відкритістю буттю і замкнутістю у собі. Мислитель розмежовує два світи: з одного боку, це екзистенція людини як зосередження страждань; з іншого – «світ об'єктів» як творення абстрактного розуму. «У сучасному світі домінує несправжність – існування як володіння сприймається людьми в якості єдино можливого», [5]. Це протиставлення лягло в основу книги «Бути і мати». Філософ розглядає «мати» як занурення у світ матерії, володіння, замкнутість в цій чи іншій конкретній ситуації, відмова від вищих істин. «Бути» ж в його розумінні означає подолати зовнішню підпорядкованість певним обставинам, знайти свободу і повернутися душею до Бога.

Для Марселя вихідний пункт рефлексії – безпосередньо дана людині реальність усвідомлення нерозривного містичного зв'язку суб'єкта з власним тілом. Цей зв'язок є втіленням. «Екзистенційний погляд на реальність можливий тільки як точка зору втіленої особистості» [6 (С.44-54)]. Втілений суб'єкт позбавлений можливості що-небудь змінити в своєму фундаментальному стані, подолати його. Втілення є умова всякого екзистенційного досвіду. Всі існуючі об'єкти мисляться такими, оскільки їх зв'язок з суб'єктом видається за аналогією зі зв'язком суб'єкта з тілом. Тілесність має на увазі входження в простір і час, невідворотне наближення смерті. Умови втіленого існування жорстокі; по суті справи, вони були б нестерпні для свідомості, якби воно не володіло здатністю відволікатися і розсіюватися. Для людини єдиний вихід до свободи полягає в її екзистенційній реальності, пов'язаний з містичним розумінням Присутності Бога.

Назва роботи «Бути і мати» розкриває сутність онтологічного вибору, перед яким поставлено особистість. Вона може піднятися до автентичного буття, реалізувавши тим самим свою єдину і фундаментальну свободу. Але буття нещадне по відношенню до світу суб'єкт-об'єктного поділу, який Марсель називає світом володіння. Тому вихід до нього можливий тільки через подолання останнього. Сама ж можливість вибору обумовлена метафізичною подвійністю, що складає фундаментальну характеристику людського існування.

Як бачимо, Габріель суттєво вирізнявся з-поміж своїх сучасників завдяки нестандартній позиції щодо екзистенції людини. Марсель – людина, що відчуває релігійний покликання і здатна прийняти одкровення. Цим пояснюється зосередження його уваги на внутрішньому духовному досвіді і цим визначається специфіка його концепції і форма більшості його філософських творів.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Бернюков А.М., Бігун Ю. П., Лобода Б. В., Малишев С.П., Погребняк С. П., Рабінович В. С., Смородинський О. В., Стівба О.Л. /Філософія екзистенціалізму: колективна монографія/ (Відп. ред. В. С. Бігун). – К., 2009. – 316 с.
2. Марсель Габріель / Бути і мати: літер.-худ. вид./ - Центр навчальної літератури, 2019. – 288 с.

3. Марсель Габріель: розстрошений світ. – Режим доступу: <http://open.kmbs.ua/gabriel-marsel-roztroshenij-svit/>
4. Марсель Габріель: цитати великого мислителя. - Режим доступу: <https://ru.cityat.net/tsitaty/619556-gabriel-onore-marsel-i-da-i-net-eto-edinstvennyi-otvet-kogda-delo-k/>
5. Екзистенціалізм, або філософія існування. – Режим доступу: [http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/FIL\\_XX/23.html](http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/FIL_XX/23.html)
6. Екзистенціалізм як "філософія людини" XX сторіччя / В. Стеценко // Соціогуманітарні проблеми людини. — 2010. — № 4. — С. 44-54. — Бібліогр.: 22 назв. — укр.

*Ковальчук С.*

*Науковий керівник – доц. Поперечна Г.А.*

## МЕТАФІЗИКА ЛЮБОВІ

Тема філософії любові та кохання є надзвичайно актуальною у наш час і не лише для молоді. Саме завдяки любові людина стає людиною. Без неї неможливо досягнути справжньої глибини життя. І якщо людина – центральний об'єкт філософії, то тема людської любові та кохання є однією з головних проблем філософії. Проте, в сучасному світі, де переважають холодний розрахунок і матеріальні цінності, вона відходять на задній план.

Метою статті є аналіз феномену любові та кохання в історико-філософському контексті.

Під час розкопок Помпеї у вулканічному попелі, під яким було поховане місто, знайшли пустоти. Наповнюючи їх рідким гіпсом, одержали зліпки загиблих. Серед них – тіло юнака і дівчини, переплетені в обіймах. Закохані, вирвані нерозлучними з небуття, зараз сприймаються як символ кохання. У їх тісних обіймах – безмежна довіра та взаємна відданість в коханні до кінця.

Кохати – означає бути зацікавленим у житті та розвитку того, до кого ми відчуваємо це почуття. Самопожертва заради іншого – основний критерій спрямованості на кохану людину. Однак чи кожен з нас здатний на це? Очевидно, що не кожен, а лише той, кого з дитячих років навчили любити світ, себе і людей навколо себе.

В контексті досліджуваної проблеми чільне місце посідає праця «Мистецтво любити» геніального німецького філософа і психоаналітика, одного з засновників неофройдизму та фройдо-марксизму, Еріха Фромма. Книга розкриває глибинні філософсько-психологічні аспекти любові. У ній філософ шукає відповідь на ряд запитань: чи є любов почуттям, яке може опанувати кожен? Чи це складне мистецтво, досягнути яке здатна лише зріла особистість? Чи насправді любов є результатом плідної праці та неабияких зусиль? Праця торкається найдрібніших духовних проблем людини й досліджує різні форми прояву почуттів. Незвичайні відкриття, факти й приклади надихають своєю практичністю та точністю і вчать аналізувати свої почуття й життя загалом.

Передовсім Е. Фромм намагається з'ясувати, до якого роду слід відносити феномен любові: чи це приємне почуття, в яке поринає людина, завдяки щасливому збігу обставин, чи це мистецтво? І хоча більшість людей переконані у першому, автор має на меті довести, що любов – це мистецтво і як таке, потребує знань та зусиль. Незважаючи на те, що людина в силу своєї природи прагне любові, підкреслює Фромм, мало хто вважає, що, коли йдеться про любов, йому треба чогось учитися.

Для багатьох з нас проблема любові полягає передусім у тому, щоб любили їх, а не вони самі, тож йдеться зовсім не про здатність людини любити. Отже, для них проблемою є те, як зробити, щоб їх любили, як бути тими, кого люблять. У своєму прагненні досягти цієї мети вони обирають кілька шляхів. Один зі способів – це бути успішним, бути настільки владним і багатим, наскільки це дозволяє їх соціальний статут, – цей шлях обирають, зазвичай, чоловіки. Другий шлях – шлях, до якого більш схильні жінки, – це прагнення бути привабливою, вдосконалювати своє тіло, стиль в одязі тощо.

Другою передумовою, яка криється за ідеєю, що любов не потребує спеціальної підготовки, є припущення, нібито проблема любові – це проблема об'єкта, а не здібності. Люди гадають, що любити – це просто, а от знайти правильний об'єкт для своєї любові чи досягти того, щоб любили тебе, – складно. Таке бачення можна пояснити декількома причинами, що відбувалися у розвитку сучасного суспільства. Однією з них – суттєві зміни, які сталися в ХХ